

Ovaj prijevod sastoji se od
6 stranica/15 listova
Broj ovjere: 46/05-23
Datum: 9. 5. 2023.

OVJERENI PRIJEVOD S POLJSKOG JEZIKA

PRESUDA

II CSKP 975/22 – Presuda Vrhovnog suda
LEX br. 3303543

Presuda
Vrhovnog suda
od 3. veljače 2022.
II CSKP 975/22

OBRAZLOŽENJE

Sudsko vijeće u sastavu:

Predsjednica: Prva predsjednica Vrhovnog suda Małgorzata Manowska (izvjestiteljica)
Suci Vrhovnog suda: Marcin Łochowski, Tomasz Szanciło

Izreka

Vrhovni sud u predmetu koji je pokrenula M. K. protiv (...) Banke (...) sa sjedištem u W. radi isplate, odnosno utvrđenja, nakon razmatranja na zatvorenoj sjednici Građanskog odjela 3. veljače 2022. kasacijske žalbe tuženika na presudu Žalbenog suda u (...) od 19. kolovoza 2020., poslovni broj VI ACa (...)

1. odbacuje kasacijsku žalbu.
2. nalaže (...) Banci (...) sa sjedištem u W. da isplati iznos od 2.700,00 PLN (dvije tisuće sedamsto zlota) u korist M. K. kao naknadu troškova u kasacijskom postupku.

Činjenično obrazloženje

U predmetu koji je pokrenula M. K. protiv (...) Banke (...) AG sa sjedištem u W., Okružni sud u W., presudom od 25. siječnja 2019., odbacio je tužbu radi isplate iznosa od 88.987,64 PLN s pripadajućim zakonskim zateznim kamatama od 1. ožujka 2018. do datuma isplate, ali je prihvatio mogući tužbeni zahtjev i utvrdio ništetnost ugovora o hipotekarnom kreditu br. (...), sklopljenog 19. ožujka 2008. između tužiteljice i (...) Banke (...) S.A. Dioničko društvo – Podružnica u Poljskoj.

Iz utvrđenja prvostupanjskog suda proizlazi da je M. K. 19. ožujka 2008. s (...) Bankom (...) S.A. sklopila ugovor o hipotekarnom kreditu br. (...). Na temelju tog ugovora Banka se obvezala korisniku kredita staviti na raspolaganje 372.000,00 PLN. Kredit je indeksiran u stranoj valutnoj CHF za potrebe stjecanja prava vlasništva stana na primarnom tržištu. Ugovorom je predviđeno da se, u području koje nije njime regulirano, primjenjuju odredbe Pravilnika koji čini dodatak Ugovoru (tj. „Pravilnik o hipotekarnom kreditu koji odobrava (...) Banka (...)\"). Banka je tužiteljici isplatila iznos kredita 18. travnja 2008. Dana 28. travnja 2014. (...) Banka (...) S.A. postala je M. K. tekst izmjena koje je u Pravilnik unio tuženik. Između ostalog, došlo je do izmjene čl. 9. st. 2. t. 1., koji je u novoj verziji predviđao da su rate kredita izražene u stranoj valuti i da su se na dan njihova dospijeća ustezale s bankovnog računa iz st. 1. prema prodajnom tečaju sukladno važećoj tečajnoj listi Banke na dan dospijeća rate kredita. U Pravilnik je dodan i čl. 15. st. 7. – 10., koje predviđaju popis čimbenika koji određuju kupovne i prodajne devizne tečajeve, kao i visinu valutne razlike. Do 26. siječnja 2018. tužiteljica je platila ukupno 222.050,57 PLN za njegovu otplatu i 2.046,00 PLN za premije osiguranja nekretnine. Osim toga, Banka je 18. travnja 2008. naplatila naknadu za obradu u iznosu od 2.976,00 PLN. Iznos kredita tužiteljica je iskoristila za kupnju stana, što nije bilo povezano s gospodarskom djelatnosti koju obavlja.

Prema ocjeni prvostupanjskog suda, ugovor između stranaka bio je ugovor o kreditu u koji je uvedena ugovorna odredba o prilagodbi radi primjene kamatne stope utvrđene na temelju tržišnih pokazatelja vezanih uz švicarski franak, a ne uz nacionalnu valutu. Međutim, struktura indeksacije usvojena u ovom ugovoru bila je manjkava zbog metode određivanja visine iznosa otplate nametnute od strane Banke, a posljedično i visine kamata, odnosno glavnih činidbi korisnika kredita. Utvrđivanje njihove visine podrazumijevalo je potrebu pozivanja na devizne tečajeve koje je Banka odredila na tečajnoj listi. Pritom, ni ugovor ni drugi tipski ugovori na temelju kojih se utvrđuje sadržaj pravnog odnosa između stranaka nisu točno definirali pravila za određivanje deviznih tečajeva. Ovakvim oblikovanjem obveznog odnosa u njega je uveden element nadređenosti jedne strane i podređenosti druge strane, bez upućivanja na bilo kakve objektivne kriterije koji definiraju granice slobode jedne od strana.

Prvostupanjski sud također je utvrdio da su ugovorne odredbe kojima se uvodi indeksacija i koje određuju njezina pravila te način izračuna iznosa kredita i visine rata kredita protivne načelu savjesnosti i poštenja, a time i neučinkovite, jer su grubo narušavale interes potrošača narušavajući ugovornu ravnotežu između stranaka i dovele potrošača u zabludu iskorištavajući njegovo povjerenje i nedostatak stručnog znanja. Prvostupanjski sud utvrdio je sljedeće odredbe nezakonitima: čl. 2. st. 1. u dijelu koji predviđa odobrenje indeksiranog kredita; čl. 2. st. 1. ugovora u vezi sa čl. 7. st. 4. Pravilnika u dijelu koji predviđa pretvaranje iznosa kredita u iznos u stranoj valuti; čl. 9. st. 2. t. 1. Pravilnika u dijelu koji predviđa izračunavanje visine iznosa otplate (u PLN) i rate otplate kao protuvrijednosti prethodno dogovorenog iznosa u švicarskim francima.

Obrazlažući pravnu osnovu odluke, prvostupanjski sud je ukazao da se odredbama kojima se predviđa indeksacija kredita grubo narušavaju interesi korisnika kredita (potrošača) nejednakom raspodjelom između ugovornih strana rizika koji proizlazi iz indeksacije kredita, odnosno izražavanja iznosa obveze potrošača u stranoj valuti čiji je tečaj podložan neograničenim promjenama, bez jamstva bilo kakvih mehanizama u ugovoru koji bi mogli ograničiti rizik koji snosi klijent. Razmatrajući mogućnost zamjene navedenih nezakonitih ugovornih odredbi, s obzirom na to da ih je potrebno izostaviti prilikom utvrđivanja pravnog odnosa koji obvezuje potrošača, prvostupanjski sud je zaključio da takvo postupanje nije moguće. Sud je također isključio mogućnost utvrđivanja odgovarajućeg tečaja na temelju općih propisa. Slijedom toga, prvostupanjski sud je zaključio da nije moguća daljnja provedba ugovora koji, nakon što se iz njega ukinu nezakonite odredbe, nije moguće izvršiti niti se mogu utvrditi način i visina činidbi stranaka. Također nije moguća daljnja provedba ugovora koji će bez odredbi koje su iz njega izbačene stvoriti pravni odnos čija bi svrha ili sadržaj bili protivni naravi (prirodi) odnosa, pravu ili načelima društvenog suživota.

Iako je zaključio da je ugovor između stranaka ništetan, Okružni sud nije prihvatio tužbeni zahtjev za isplatu. Prema ocjeni prvostupanjskog suda, utvrđivanje ništetnosti ugovora o kreditu u cijelosti rezultiralo je utvrđenjem da činidbe koje je izvršila tužiteljica nisu utemeljene na ugovoru između stranaka. To nije označavalo da su činidbe tužiteljice bile u cijelosti nepripadajuće. Sud je zaključio da se činidba može smatrati nepripadajućom samo ako je izvršena bez valjane i izvršive pravne osnove, dok je tužiteljica u ovom predmetu izvršavala činidbe u vidu povrata sredstava tuženiku koje je prethodno primila od njega. Dakle, iako je neispravno postupanje poslovног subjekta moglo biti osnova za proglašenje ugovora ništetnim i uskraćivanje očekivane dobiti, to, prema shvaćanju Okružnog suda, nije dovelo do u cijelosti neosnovanog osiromašenja. Slijedom toga, prvostupanjski sud je odbio uzeti u obzir glavni tužbeni zahtjev, te je usvojio tužbeni zahtjev za utvrđenje ništetnosti ugovora između stranaka.

Obje stranke podnijele su žalbu na presudu Okružnog suda u W. od 25. siječnja 2019.

Presudom od 19. kolovoza 2020. Žalbeni sud u (...) preinačio je pobijanu presudu tako da je naložio (...) Banci (...) AG sa sjedištem u W. da isplati iznos od 88.987,64 PLN sa zateznim kamatama od 20. srpnja 2018. do datuma isplate u korist M. K., odbijajući pritom tužbu za isplatu zakonskih zateznih kamata za razdoblje od 1. ožujka 2018. do 19. srpnja 2018., te je žalbu tužiteljice odbio u preostalom dijelu, a žalbu tuženika u cijelosti i odlučio o troškovima postupka.

K.

Žalbeni sud svoju je odluku temeljio na sljedećim činjeničnim utvrđenjima i pravnim razmatranjima:

Žalbeni sud je utvrdio da tužiteljica nije mogla utjecati na oblik ugovora o kreditu, pa tako ni na odredbe koje je u konačnici ocijenio protivnima načelu savjesnosti i poštenja. Utvrđeno je da tužiteljica nije mogla biti potpuno savjesna parametara odobrenog kredita. Iz sadržaja ugovora o kreditu i uz njega priloženog Pravilnika nije proizlazilo da je Banka bila vezana bilo kakvim objektivnim parametrima pri određivanju tečaja, i da je prema tome tečaj mogla određivati po vlastitom nahođenju. Klijent Banke nije mogao utjecati na visinu svoje obveze, koja se u praksi proizvoljno određivala deviznim tečajem tužene Banke. Presudna tako nije mogla biti činjenica da je Banka jednostrano određivala tečaj na razini koja odgovara tečajevima drugih banaka.

Pozivajući se na stajalište prvostupanjskog suda, prema kojem je odobreni kredit bio u obliku kredita u PLN te bi nakon izbacivanja odredbi o valutnoj razlici obveza poprimila oblik obveze izražene u PLN i s kamatama prema parametrima karakterističnim za stranu valutu, što bi bilo u suprotnosti s prirodnom takvog odnosa, Žalbeni sud je utvrdio da iz činjenice što je stopa LIBOR-a vezana uz švicarski franak proizlazi da, nakon izbacivanja odredbi o indeksaciji, ugovor više nije mogao biti na snazi. Žalbeni sud je imao ovdje na umu da je ugovor između stranaka sadržavao takoreći dvije odvojene odredbe: odredbu o indeksaciji i odredbu o valutnoj razlici. Druga je grubo i protivno dobroj praksi narušavala interes potrošača, što se očitovalo u samoj mogućnosti jednostranog oblikovanja visine obveze od strane Banke kao jače strane u pravnom odnosu. Pritom nije bilo bitno je li Banka znatno zloupotrebljavala svoj položaj, kao ni to je li, unatoč stvaranju takvog mehanizma, ponuda Banke bila ekonomski povoljnija od ostalih tržišnih ponuda. Grubu povredu interesa potrošača treba tražiti u usvojenom modelu obveznog odnosa, a ne u ocjeni tržišne situacije u kojoj djeluje potrošač.

Smatrajući odredbu o valutnoj razlici protivnom načelu savjesnosti i poštenja i utvrdivši da ju je nemoguće zamijeniti izvanugovornim propisima, Žalbeni sud je zaključio da se odredba o indeksaciji ne može primijeniti kad nije moguće utvrditi parametre deviznog tečaja. Utvrđenje odredbe o načinu određivanja tečaja nezakonitom značilo je da se odredbu o indeksaciji nije bilo moguće primijeniti. Ugovor u obliku kakav su strane zamislile nije bilo moguće izvršiti, a pokušaj njegova „održavanja“ doveo bi do stvaranja obveznog odnosa sadržaja bitno drugačijeg od onog koji su strane zamislile. To bi, međutim, bilo nedopušteno. Prema Žalbenom sudu, iz činjenice da je stopa LIBOR-a vezana uz švicarski franak proizlazi da, nakon izbacivanja odredbe o indeksaciji, ugovor više nije mogao biti na snazi. Stoga se ugovor treba smatrati neizvršivim ab initio i nevaljanim jer je protivan čl. 69. st. 2. t. 2. Zakona o bankama.

Nadalje, Žalbeni sud je naglasio da, s obzirom na to da je uvođenje nezakonitih ugovornih odredbi dovelo do neizvrsivosti ili ništetnosti ugovora između stranaka, tuženik treba vratiti tužiteljici sve činidbe koje je od nje zaprimio. Materijalnopravna osnova takvog tužbenog zahtjeva su odredbe o nepripadajućoj činidbi. Žalbeni je sud, za razliku od prvostupanjskog, zaključio da do povrata treba doći čak i u situaciji kad je korisnik kredita ujedno i dužnik banke. Mogućnost „kompenziranja“ međusobnih potraživanja postojala bi samo ako bi se u predmetu dokazalo da Banka ima dospjelo potraživanje prema tužiteljici i kad bi se dostavila izjava o prijeboju. Međutim, takve tvrdnje nisu iznesene tijekom postupka. Stoga je, za razliku od prvostupanjskog suda, Žalbeni sud zaključio da okolnost što tužiteljica – unatoč otplati dijela obvezu – prema tuženiku ima obvezu koja premašuje iznos koji se potražuje tužbom, ne predstavlja zapreku za prihvatanje tužbenog zahtjeva za isplatu.

Protiv presude Žalbenog suda u W. od 19. kolovoza 2020. tuženik (...) Banka (...) AG sa sjedištem u W. podnio je kasacijsku žalbu, pobijajući djelomično presudu u pogledu točaka I., III. i IV.

Tuženik je u kasacijskoj žalbi naveo povredu materijalnog prava, i to:

1) čl. 385.¹ st. 1. u vezi sa čl. 385.⁵ st. 1 rečenica 2. Građanskog zakonika u vezi sa čl. 4 st. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (SL L 95 iz 1993., str. 29, u dalnjem tekstu „Direktiva 93/13“) nepropisnim izdvajanjem odredbi o valutnom riziku u ugovoru o hipotekarnom kreditu indeksiranim u tečaju strane valute, koje se odnose na primjenu mehanizma indeksacije obveze po kreditu u tečaju strane valute, uz odredbe o valutnoj razlici, koje se odnose samo na pozivanje na devizne tečajeve koje primjenjuje banka uz pretpostavku da odredbe o indeksaciji, unatoč tome što se smatraju odredbama koje određuju glavne činidbe stranaka, ne mogu stajati samostalno, neovisno o odredbama o valutnom riziku, što je za posljedicu imalo da se odredbe o valutnom riziku, kao i odredbe o valutnoj razlici smatraju neizvrsivim, dok odredbe o valutnom riziku, kao odredbe koje određuju glavne činidbe stranaka i koje su formulirane na nedvosmislen način, nisu predmet pojedinačne provjere odredbi tipskog ugovora na temelju čl. 385. Građanskog zakonika, a čak i kad bi podlijegale takvoj provjeri, ne ispunjavaju pretpostavke da ih se smatra nezakonitim ugovornim odredbama

2) čl. 385.⁵ st. 1. rečenica 2. Građanskog zakonika u vezi sa čl. 4. st. Direktive 93/13 pogrešnom pretpostavkom da odredbe ugovora između stranaka koje predviđaju indeksaciju kredita u tečaju strane valute nisu nedvosmisleno formulirane

3) čl. 69. st. 3. Zakona o bankama od 29. kolovoza 1997. (pročišćeni tekst: Dz. U.¹ iz 2021., broj dokumenta u izdanju 2439, u dalnjem tekstu: „Zakon o bankama“) u vezi sa čl. 65. Građanskog zakonika i čl. 358. st. 2. Građanskog zakonika u vezi sa čl. 6. st. 1. Direktive 93/13, time što su iste neprimjenjive, što se sastoji tome da pri tumačenju ugovora nije dopušteno pozivati se na odredbu nacionalnog prava kako je određeno u čl. 69. st. 3. Zakona o bankama, a pri tumačenju izjava stranaka na temelju čl. 65. Građanskog zakonika, odnosno na dispozitivnu normu u skladu sa čl. 358. st. 2. Građanskog zakonika umjesto odredbi o nezakonitoj valutnoj razlici

4) čl. 405. u vezi sa čl. 410. st. 1. i 2. Građanskog zakonika pogrešnom primjenom, koja se sastoji u pretpostavci da, ako se ugovor o hipotekarnom kreditu proglaši ništavim, korisnik kredita ima pravo zahtijevati povrat činidbi izvršenih u korist banke na temelju ugovora o hipotekarnom kreditu u situaciji kada je korisnik kredita još uvijek dužnik banke, a vrijednost činidbi koje je izvršio manja je od vrijednosti činidbe koju je banka izvršila u njegovu korist na temelju ugovora o hipotekarnom kreditu, slijedom čega se banka nije neosnovano obogatila

5) čl. 58. st. 1. u vezi sa čl. 353.¹ Građanskog zakonika u vezi sa čl. 69. Zakona o bankama u inačici koja je bila na snazi na dan sklapanja ugovora pogrešnom primjenom, koja se sastoji u pretpostavci da struktura ugovora o kreditu indeksiranim u stranoj valuti treba smatrati protivnom biti obveznog odnosa, utemeljenog na konsenzusu stranaka o njegovim bitnim elementima, uključujući elemente koji određuju visinu obveze svake stranke, dok se struktura takvog ugovora i mehanizam indeksacije nalaze unutar granica slobode ugovora navedenih u čl. 353. Građanskog zakonika

6) čl. 385.¹ u vezi sa čl. 6. st. 1. Direktive 93/13 u vezi s uvodnom izjavom 21 Direktive 93/13 time što su iste neprimjenjive, dok bi njihova ispravna primjena trebala dovesti do pretpostavke da se, kao rezultat utvrđenja nezakonitosti mehanizma indeksacije, odredbe o indeksaciji izbace iz ugovora, slijedom čega kredit postaje kredit u PLN, s kamatama po referentnoj stopi WIBOR-a karakterističnoj za obveze u poljskoj valuti i maržu banke.

Zaključno, tužitelj (...) Banka (...) AG sa sjedištem u W. traži djelomično ukidanje pobijane presude u pogledu točaka I., III. i IV., kao i djelomično ukidanje presude Okružnog suda u W. od 25. siječnja 2019. u pogledu točaka II., III., te donošenje odluke o meritumu predmeta odbijanjem tužbe u cijelosti, ili podredno, djelomično ukidanje pobijane presude u pogledu točaka I., III. i IV. i upućivanje predmeta na ponovno razmatranje Žalbenom sudu te djelomično ukidanje presude Okružnog suda u W. od 25. siječnja 2019. u pogledu točaka II., III. i upućivanje

¹ Kratica od Dziennik Ustaw – poljsko službeno glasilo pravnih akata (op. tum.)

predmeta ovome sudu na ponovno razmatranje, ili podredno, djelomično ukidanje pobijane presude u pogledu točaka I., III. i IV. i upućivanje predmeta Žalbenom sudu na ponovno razmatranje u pobijanom dijelu.

Pravno obrazloženje

Vrhovni sud razmatrao je sljedeće: Kasacijska žalba je odbijena.

Sudska praksa Vrhovnog suda objašnjava da se mehanizam indeksacije u osnovi sastoji od pretvaranja iznosa kredita izraženog u poljskim zlotima u CHF na dan početka roka otplate kredita prema njegovu kupovnom tečaju određenom na tečajnoj listi primjenjivoj u određenoj banci, a zatim pretvaranju svake rate glavnice i kamata na dan plaćanja iz CHF u poljsku valutu, prema prodajnom tečaju koji se primjenjuje u banci. Korisnik kredita prima iznos kredita u poljskim zlotima i u toj valuti otplaćuje rate, nakon pretvaranja u CHF prema naznačenom mehanizmu (vidi npr. presudu Vrhovnog suda od 7. studenog 2019., IV CSK 13/19; rješenje Vrhovnog suda od 29. srpnja 2021., I CSKP 146/21). Dopuštenost sklapanja ovako strukturiranih ugovora ne pobuđuje sumnju kako u odnosu na načela slobode ugovora (čl. 353. Građanskog zakonika) tako ni u odnosu na propise koji uvode tzv. zakon protiv valutnog rizika, tj. Zakon od 29. srpnja 2011. o izmjenama i dopunama Zakona o bankama i nekim drugim zakona (Dz. U. iz 2011., br. 165, broj dokumenta u izdanju 984), kojim je samo potvrđena dopuštenost sklapanja ugovora o indeksiranom i denominiranom kreditu (presuda Vrhovnog suda od 30. listopada 2020., II CSK 805/18). U pobijanoj presudi to također nije osporeno. Žalbeni sud nije utvrdio da je konstrukcija ugovora o kreditu indeksiranom u stranoj valuti nedopuštena, nego da su nedopuštene odredbe koje određuju mehanizam indeksacije sadržane u ugovoru između stranaka. Žalbeni navod o povredi čl. 58. st. 1. u vezi sa čl. 353.¹ Građanskog zakonika u vezi sa čl. 69. Zakona o bankama pokazao se, dakle, neosnovanim.

U odnosu na žalbeni navod o povredi čl. 385.¹ st. 1. u vezi sa čl. 385.⁵ st. 1 rečenica 2. Građanskog zakonika u vezi sa čl. 4. st. Direktive 93/13, prvo treba napomenuti da su u čl. 385.¹ i izmjenama i dopunama Građanskog zakonika regulirana pitanja koja se odnose na nezakonite ugovorne odredbe, poznate i kao odredbe protivne načelu savjesnosti i poštenja, uključujući učinke njihova uvođenja u ugovor uz sudjelovanje potrošača. One čine jezgru sustava zaštite potrošača od iskorištavanja jačeg ugovornog položaja od strane poslovног subjekta, vezanog uz mogućnost jednostranog oblikovanja sadržaja odredbi koje obvezuju ugovorne strane radi zadržavanja odredbi nepovoljnih za potrošača (vidi odluku sudskega vijeća u sastavu sedam sudaca Vrhovnog suda od 20. lipnja 2018., III CZP 29/17, OSNC 2019., br. 1, t. 2.). Ovim odredbama implementira se Direktiva 93/13, pa pri njihovu tumačenju treba uzeti u obzir smjernice koje proizlaze iz ove direktive, kao i sudske praksu Suda Europske unije (CJEU).

Članak 385.¹ st. 1. rečenica 1. Građanskog zakonika propisuje da odredbe ugovora sklopljenog s potrošačem koje nisu pojedinačno dogovorene ne obvezuju potrošača ako oblikuju njegova prava i obaveze protivno dobroj praksi i grubo narušavaju njegove interese (nezakonite ugovorne odredbe). Ovo se ne odnosi na odredbe koje određuju glavne činidbe stranaka, uključujući cijenu ili naknadu, ako su formulirane na nedvosmislen način, kako je navedeno u čl. 385.¹ st. 1 rečenica 2. Građanskog zakonika. Međutim, čl. 3. st. 1. Direktive 93/13 predviđa da se ugovorni uvjeti o kojima se nije pojedinačno pregovaralo mogu smatrati nepoštenim ako su protivni zahtjevima dobre vjere i uzrokuju značajnu neravnotežu u pravima i obvezama ugovornih strana na štetu potrošača.

U presudi od 30. rujna 2020., I CSK 556/18, Vrhovni sud je objasnio da „ugovorne odredbe u ugovoru o kreditu u PLN indeksiranom u stranoj valuti, a time i odredbe uključene u tipske ugovore koji oblikuju mehanizam indeksacije određuju glavnu činidbu korisnika kredita“. Ovo je stajalište trenutačno dominantno u sudskej praksi Vrhovnog suda (vidi presude Vrhovnog suda: od 4. travnja 2019., III CSK 159/17; od 9. svibnja 2019., I CSK 242/18; od 11. prosinca 2019., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, br. 2, t. 20.; od 21. lipnja 2021., I CSKP 55/21). Sudska praksa Suda Europske unije također naglašava da se ugovornim odredbama koje ulaze u pojmom „glavnog predmeta ugovora“ u smislu čl. 4. st. 2. Direktive 93/13 trebaju smatrati one odredbe koje definiraju osnovnu činidbu u okviru određenog ugovora i koje zbog toga karakteriziraju ovaj ugovor (usp. presude CJEU-a: od 30. travnja 2014. u predmetu C-26/13, Kásler i Káslerné Rábai, t. 49. – 50.; od 26. veljače 2015. u predmetu C-143/13, Matei, t. 54.; od 23. travnja 2015. u predmetu C-96/14, Van Hove, t. 33.; od 20. rujna 2017. u predmetu C-186/16, Andriciuc i drugi, t. 35.). Takvima se, između ostalog, smatraju odredbe (ponekad zvane „odredbe o valutnom riziku“) koje su vezane uz terećenje korisnika kredita – potrošača rizikom od promjene deviznog tečaja i s njim povezanim rizikom od povećanja troška kredita (vidi presude Suda Europske unije: od 20. rujna 2017. u predmetu C-186/16, Andriciuc i dr., t. 37.; od 20. rujna 2018. u predmetu C-51/17, OTP Bank i OTP Faktoring, t. 68.; od 14. ožujka 2019. u predmetu C-118/17, Dunai, t. 48.; od 3. listopada 2019. u predmetu C-260/18, Dziubak, t. 44.).

Međutim, nije moguće prihvati argumentaciju tuženika da odredbe o prilagodbi ne podliježu ispitivanju u smislu njihove protivnosti načelu savjesnosti i poštenja. Odredbe koje određuju glavne činidbe stranaka ne podliježu takvoj provjeri samo pod uvjetom da su formulirane na nedvosmislen način (čl. 385.¹ st. 1. rečenica 2. Građanskog zakonika). Takvo rješenje, proizašlo iz čl. 4. st. 2. Direktive 93/13, temelji se na pretpostavci da odredbe koje određuju glavne činidbe stranaka obično odražavaju stvarnu volju potrošača, jer stranke obično pridaju najveću važnost njihovu sadržaju. Stoga načelo zaštite potrošača mora ustupiti mjesto općem načelu autonomije volje koja se primjenjuje u građanskom pravu. Međutim, izuzimanje iz provjere ne može obuhvatiti

netransparentne odredbe, jer u njihovu slučaju potrošač nije u mogućnosti jednostavno procijeniti opseg svoje činidbe i njezin odnos prema opsegu činidbe druge stranke.

Analizom odredbi ugovora između stranaka ne može se, suprotno tvrdnjama tužitelja, zaključiti da su sporne odredbe izražene na nedvosmislen način. Treba napomenuti da je prilikom tumačenja čl. 4. st. 2. Direktive 93/13 Sud Europske unije zaključio da „zahtjev prema kojem ugovorna odredba mora biti jasno i razumljivo sastavljena podrazumijeva obvezu ne samo da konkretna odredba potrošaču bude gramatički razumljiva nego i da ugovor razvidno izloži funkcioniranje konkretnog mehanizma konverzije u stranu valutu na koji se poziva dotična odredba kao i odnos između tog mehanizma i mehanizma propisanog drugim odredbama koje se tiču isplate kredita, tako da potrošač na temelju točnih i razumljivih kriterija bude u stanju procijeniti ekonomske posljedice koje iz toga za njega proizlaze“ (presuda od 30. travnja 2014. u predmetu C-26/13, Kásler i Káslerne Rábai, t. 75.; slično i presuda Suda Europske unije od 20. rujna 2017. u predmet C-186/16, Andriciu i dr., t. 45.). Dakle, ne radi se samo o jezičkoj nedvosmislenosti, jer odredbe koje su u tom smislu nedvosmislene ne mogu omogućiti određivanje sadržaja obveza, a posebice opsega budućih činidi potrošača.

Takav je slučaj sa spornom odredbom o prilagodbi. Žalbeni sud ispravno je uočio da tužiteljica prije sklapanja ugovora nije bila obaviještena od strane tuženika o tečajnom riziku na način koji bi opravdao pretpostavku da je glavna činidba formulirana na nedvosmislen način. Iz utvrđenja donesenih u predmetu, za koja je Vrhovni sud vezan činjenicom da u kasacijskoj žalbi nisu navedeni žalbeni navodi o povredi postupovnog prava, proizlazi da tuženik tužiteljici nije dao podatke koji bi joj omogućili da shvati koliki je rizik od povećanja tečaja CHF u odnosu na PLN i koliko taj tečaj može porasti – uzimajući u obzir dugoročno razdoblje na koje su stranke vezane ugovorom o kreditu. Istodobno, informacija o analizi povjesnog tečaja švicarskog franka ne predstavlja ispunjenje obveze pružanja informacija, a tim više ni pozivanje banke na pisani izjavu tužitelja o svijesti o valutnom riziku standardnog sadržaja. Na temelju takvih podataka tužiteljica nije mogla procijeniti visinu vlastite obveze, a time ni ekonomske učinke koji proizlaze iz sklopljenog ugovora te ekonomski rizik vezan uz sklapanje ugovora. Prema sudske praksi CJEU-a, to određuje nedostatak dvosmislenosti, što omogućuje kontrolu nad zlouporabom sporne odredbe, unatoč tome što se ista smatra uvjetom koji određuje glavnu činidbu stranaka. Iz navedenih se razloga žalbeni navod o povredi čl. 385¹ st. 1 druga rečenica Građanskog zakonika u vezi sa čl. 4 st. 2. Direktive 93/13 pokazao neosnovanim.

Ugovor između ugovornih strana sadržava odredbe kojima se određuju pravila o pretvaranju rata otplate, a koje banci dopuštaju jednostrano određivanje tečaja strane valute. Odredbe slične onima koje se ocjenjuju u ovom predmetu već je mnogo puta provjeravao Vrhovni sud (vidi npr. presude Vrhovnog suda: od 22. siječnja 2016., I CSK 1049/14, OSNC 2016., br. 11, t. 134.; od 4. travnja 2019., III CSK 159/17; od 2. lipnja 2021., I CSKP55/21; od 27. srpnja 2021., V CSKP 49/21). Već je objašnjeno da su odredbe ugovora (pravilnika) koje određuju pravila o pretvaranju iznosa odobrenog kredita u PLN prilikom isplate kredita, kao i rate otplate u stranu valutu, i koje omogućuju banci da slobodno odredi tečaj strane valute nezakonite ugovorne odredbe. Žalbeni sud je pravilno ocijenio da je ovakva odredba sadržana u ugovoru između stranaka protivna načelu savjesnosti i poštenja, jer oblikuje prava i obveze potrošača protivno dobroj praksi grubo narušavajući njegove interese.

Izbacivanje upute predviđene u ugovoru na pravila o pretvaranju iznosa odobrenog kredita u PLN prilikom isplate kredita, kao i rata otplate u stranu valutu, onemogućuje određivanje u stranoj valuti protuvrijednosti iznosa odobrenog kredita korisnika u PLN. Žalbeni sud je to pravilno uočio ukazujući na vezu između odredbi nazvanih kao odredba o indeksaciji i odredba o valutnoj razlici, koja, zato što se potonja smatra protivnom načelu savjesnosti i poštenja, onemogućuje utvrđivanje parametara deviznog tečaja i, posljedično, izvršenje odredbe o indeksaciji. Ove odredbe čine mehanizam indeksacije sadržan u ugovoru i mogu funkcionirati samo zajedno – u ugovoru o kreditu indeksiranom u stranoj valuti pretvaranje isplaćenog iznosa kredita u stranu valutu prilikom isplate kredita služi za određivanje iznosa duga i, posljedično, iznosa nepodmirenih rata kredita (usp. presudu Vrhovnog suda od 4. travnja 2019., III CSK 159/17).

Stoga je, suprotno žalbeni navodima tuženika, Žalbeni sud ispravno utvrdio da su odredbe mehanizma indeksacije koje tužiteljica osporava protivne načelu savjesnosti i poštenja, što znači da su otpočetka, po sili zakona, neizvršive u korist korisnika kredita, osim ako on naknadno ne da svjesno i slobodno svoju suglasnost na ove odredbe i tako retroaktivno vrati njihovu izvršnost (vidi odluku sudskega vijeća u sastavu sedam sudaca Vrhovnog suda – pravno načelo od 7. svibnja 2021., III CZP 6/21, OSNC 2021., br. 9, t. 56.). Međutim, tužiteljica nije dala takvu suglasnost, zahtijevajući da se ugovor proglaši ništetnim.

Sudska praksa Vrhovnog suda tumači da se ne može pretpostavljati da stranke ostaju vezane preostalom dijelom ugovora ako izbacivanjem nezakonite ugovorne odredbe dođe do takve deformacije ugovorne regulative da se na temelju njegova preostalog sadržaja ne može rekonstruirati sadržaj prava i obveza stranaka. To odgovara čl. 6. st. 1. Direktive 93/13, koji predviđa da nepošteni uvjeti u ugovorima koje prodavatelji ili dobavljači sklapaju s potrošačima neće biti obvezujući za potrošača, ali će ugovor i dalje obvezivati stranke u svom preostalom dijelu ako je to moguće nakon što se iz njega izbace nepošteni uvjeti (vidi presude Vrhovnog suda: od 27. srpnja 2021., V CSKP 49/21; od 2. lipnja 2021., I CSKP 55/21).

U tom kontekstu treba razmatrati žalbeni navod tužitelja o povredi čl. 385¹ u vezi sa čl. 6. st. 1. Direktive 93/13 u vezi s uvodnom izjavom 21 Direktive 93/13, koja se svodi na mogućnost preoblikovanja predmetnog ugovora u ugovor o kreditu u PLN s kamata prema zbroju referentne stope WIBOR-a karakteristične za obveze u poljskoj valuti i marže banke.

Nedvojbeno je da izbacivanje ugovornih odredbi protivnih načelu savjesnosti i poštenja iz ugovora između stranaka zahtijeva procjenu u vidu može li se ugovor održati u preostalom opsegu. Žalbeni sud je razmatrao ovo pitanje, utvrdivši da je valjanost ugovora nakon izbacivanja nepoštenih uvjeta u takvom slučaju nemoguća. To odgovara stajalištu izraženom u presudi od 11. prosinca 2019., V CSK 382/18, u kojoj je Vrhovni sud zaključio da je izbacivanje tečajnog rizika karakterističnog za ugovor o kreditu indeksiranom u stranoj valuti koji opravdava povezivanje kamatne stope sa stopom LIBOR-a jednako takvom dalekosežnom preoblikovanju ugovora da bi se isti trebalo smatrati ugovorom druge suštine i prirode, pa makar se i dalje radilo samo o drugoj podvrsti ili varijanti ugovora o kreditu. To pak znači da održavanje ugovora kakvog su zamislile ugovorne strane nakon izbacivanja takvih odredbi nije moguće, što govori o njegovoj potpunoj ništetnosti.

Nije uvjerljivo ni stajalište tužitelja o potrebi da Žalbeni sud nezakonite odredbe zamijeni onima koje bi se odnosile, primjerice, na devizni tečaj koji primjenjuje Narodna banka Poljske. Takvo bi rješenje bilo protivno preventivnim ciljevima Direktive 93/13 u vidu odvraćanja poslovog subjekta od primjene nepoštenih ugovornih odredbi u sklapanim ugovorima. CJEU je u svojoj presudi od 6. ožujka 2019. (u predmetima C-70/17 i C-179/17, Abanca Corporación Bancaria SA i Bankia SA, t. 54.) isključio mogućnost da nacionalni sud mogao izmijeniti sadržaj nepoštenih odredbi u takvim ugovorima. Stoga žalbeni navod o povredi čl. 69. st. 3. Zakona o bankama, čl. 65. Građanskog zakonika i čl. 358. st. 2. Građanskog zakonika u vezi sa čl. 6. st. 1. Direktive 93/13 nije mogao imati učinak.

U svjetlu prethodnih razmatranja treba konstatirati da je Žalbeni sud ispravno zaključio da se ugovor o kreditu mora smatrati ništetnim.

Štoviše, nije došlo do povrede čl. 405. u vezi sa čl. 410. st. 1. i 2. Građanskog zakonika. Činidba izvršena na temelju nezakonite ugovorne odredbe mora se smatrati nepripadajućom činidbom u smislu čl. 410. st. 2. Građanskog zakonika. Ako ugovor o kreditu ne može biti obvezujući bez neizvršive odredbe, potrošač i korisnik kredita imaju pravo na odvojene zahtjeve za povrat novčanih činidbi izvršenih na temelju ovog ugovora (čl. 410. st. 1. u vezi s čl. 405. Građanskog zakonika). Korisnik kredita može zahtijevati povrat činidbi od trenutka kad je ugovor o kreditu postao trajno neizvršiv (odluka sudske vijeća u sastavu sedam sudaca Vrhovnog suda od 7. svibnja 2021., III CZP 6/21, OSNC 2021., br. 9, t. 56.). Tužnik se pritom mogao koristiti i institutom prijeboja, za koji je, međutim, bilo potrebno dostavljanje odgovarajuće izjave volje, jer sud ne može prebijati potraživanja po službenoj dužnosti, kao što se po službenoj dužnosti ne može koristiti instrumentom predviđenim čl. 408. st. 3. Građanskog zakonika, oduzimajući od vrijednosti vraćene u novcu koristiti, vrijednost izdataka koje bi podnositelj zahtjeva bio dužan vratiti.

Iz navedenih je razloga Vrhovni sud odbio kasacijsku žalbu (čl. 398.¹⁴ Zakona o parničnom postupku). O troškovima kasacijskog postupka Vrhovni sud je odlučio na temelju čl. 98. st. 1. u vezi sa čl. 99. u vezi sa čl. 391. st. 1. u vezi sa čl. 398.²¹ Zakona o parničnom postupku.

Tekst presude preuzet je iz zbirke sudske prakse Vrhovnog suda.

Ja, Iva Nikolić, stalni sudska tumač za poljski jezik, imenovana rješenjem predsjednika Županijskog suda u Zagrebu broj 4 Su-526/2021 od 15. ožujka 2021. godine potvrđujem da gornji prijevod potpuno odgovara izvorniku sastavljenom na poljskom jeziku.

Zagreb, 9. 5. 2023.
Broj ovjere: 46/05-23

II CSKP 975/22 - Wyrok Sądu Najwyższego

LEX nr 3303543

Wyrok

Sądu Najwyższego
z dnia 3 lutego 2022 r.

II CSKP 975/22

UZASADNIENIE

Skład orzekający

Przewodniczący: Pierwszy Prezes SN Małgorzata Manowska (spr.).
Sędziowie SN: Marcin Łochowski, Tomasz Szanciło.

Sentencja

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa M. K. przeciwko (...) Bank (...) z siedzibą w W. o zapłatę ewentualnie o ustalenie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 3 lutego 2022 r.,
skargi kasacyjnej strony pozowanej od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 19 sierpnia 2020 r., sygn. akt VI
ACa (...),
1. Oddala skargę kasacyjną.
2. Zasądza od (...) Bank (...) z siedzibą w W. na rzecz M. K. kwotę 2.700 (dwa tysiące siedemset złotych) zł tytułem zwrotu kosztów w postępowaniu kasacyjnym.

Uzasadnienie faktyczne

W sprawie z powództwa M. K. przeciwko (...) Bank (...) AG z siedzibą w W., Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z 25 stycznia 2019 r. oddalił powództwo o zapłatę kwoty 88 987,64 złotych z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 1 marca 2018 r. do dnia zapłaty, lecz uwzględnił żądanie ewentualne i ustalił nieważność umowy o kredyt hipoteczny nr (...), zawartej 19 marca 2008 r. pomiędzy powódką oraz (...) Bank (...) SA Spółką Akcyjną - Oddział w Polsce.

Z ustaleń Sądu pierwszej instancji wynika, że M. K. zawała 19 marca 2008 r. z (...) Bank (...) S.A. umowę o kredyt hipoteczny nr (...). Na jej podstawie Bank zobowiązał się oddać do dyspozycji kredytobiorcy kwotę 372 000 zł. Kredyt był indeksowany do waluty obcej CHF z przeznaczeniem na nabycie prawa własności lokalu mieszkalnego na rynku pierwotnym. Umowa przewidywała, że w zakresie w niej nieuregulowanym zastosowanie mają postanowienia Regulaminu stanowiącego załącznik do Umowy (tj. "Regulaminu kredytu hipotecznego udzielanego przez (...) Bank (...)"'). Bank wypłacił powódce kwotę kredytu 18 kwietnia 2008 r. W dniu 28 kwietnia 2014 r. (...) Bank (...) S.A. wysłał M. K. tekst zmian wprowadzonych w Regulaminie przez poawanego. Zmianie uległ m.in. § 9 ust. 2 pkt 1, który w nowym brzmieniu przewidywał, że raty kredytu podlegające spłacie wyrażone są w walucie obcej i w dniu wymagalności raty kredytu pobierane są z rachunku bankowego, o którym mowa w ust. 1, według kursu sprzedaży zgodnie z Tabelą obowiązującą w Banku w dniu wymagalności raty spłaty kredytu. Do Regulaminu dodano także § 15 ust. 7-10, przewidujące katalog czynników wyznaczających kursy kupna i sprzedaży walut, jak również wysokość spreadu walutowego. Do dnia 26 stycznia 2018 r. tytułem jego spłaty powódka zapłaciła łącznie kwotę 222 050,57 zł, zaś tytułem składek na ubezpieczenie nieruchomości 2046 zł. Ponadto w dniu 18 kwietnia 2008 r. Bank pobrał opłatę przygotowawczą w kwocie 2976 zł. Powódka przeznaczyła kwotę kredytu na zakup mieszkania, co nie miało związku z prowadzoną przez nią działalnością gospodarczą.

W ocenie Sądu pierwszej instancji, łącząca strony umowa była umową kredytu, w której wprowadzono klauzulę waloryzacyjną w celu zastosowania oprocentowania ustalonego w oparciu o wskaźniki rynkowe odnoszące się do franka szwajcarskiego, a nie do waluty krajowej. Przyjęta w tej umowie konstrukcja indeksacji obarczona była

jednak wadą z uwagi na narzucenie przez Bank sposobu ustalania wysokości kwoty podlegającej zwrotowi, a w konsekwencji i wysokości odsetek, a więc głównych świadczeń kredytobiorcy. Ustalenie ich wysokości wiązało się z koniecznością odwołania się do kursów walut ustalanych przez Bank w tabeli kursów. Tymczasem ani umowa, ani inne wzorce umowne, stanowiące podstawę ustalenia treści łączącego strony stosunku prawnego, nie określaly prawidłowo zasad ustalania kursów walut. Uksztalowanie w ten sposób stosunku zobowiązaniowego wprowadzało do niego stosunku element nadzwodności jednej ze stron i podporządkowania drugiej strony, bez odwołania do jakichkolwiek obiektywnych kryteriów, zakreślających granice swobody jednej ze stron.

Sąd pierwszej instancji stwierdził ponadto, że postanowienia umowy wprowadzające indeksację i określające jej zasady oraz sposoby wyliczenia kwoty kredytu i wysokości rat kredytu są abuzywne, a tym samym nieskuteczne, gdyż rażąco naruszały interesy konsumenta, godząc w równowagę kontraktową stron, wprowadzały konsumenta w błąd, wykorzystując jego zaufanie i brak specjalistycznej wiedzy. Za niedozwolone Sąd pierwszej instancji uznał postanowienia: § 2 ust. 1 w części przewidującej udzielenie kredytu indeksowanego;

§ 2 ust. 1 umowy w zw. z § 7 ust. 4 Regulaminu w zakresie, w jakim przewiduje przeliczenie kwoty kredytu na kwotę w walucie obcej; § 9 ust. 2 pkt 1 Regulaminu w zakresie, w jakim przewiduje, że wysokość kwoty podlegającej spłacie (w złotych) oraz raty spłaty obliczana jest jako równowartość kwoty ustalonej uprzednio we frankach szwajcarskich.

Wyjaśniając podstawę prawną rozstrzygnięcia, Sąd pierwszej instancji wskazał, że postanowienia przewidujące indeksację kredytu rażąco naruszają interesy kredytobiorcy (konsumenta) przez nierównomierne rozłożenie pomiędzy stronami umowy ryzyka wynikającego z zastrzeżenia indeksacji kredytu, tj. wyrażenia wysokości zobowiązania konsumenta w walucie obcej, której kurs podlega nieograniczonym zmianom, bez zagwarantowania w umowie jakichkolwiek mechanizmów, które mogłyby ograniczyć ryzyko ponoszone przez klienta. Rozważając możliwość zastąpienia powyższych niedozwolonych klauzul umownych, wobec konieczności ich pominięcia przy ustalaniu stosunku prawnego wiążącego konsumenta, Sąd pierwszej instancji uznał, iż brak jest możliwości dokonania takiego zabiegu. Sąd ten wykluczył również możliwość ustalenia odpowiedniego kursu w oparciu o przepisy ogólne. W konsekwencji Sąd pierwszej instancji przyjął, że nie jest możliwe dalsze funkcjonowanie umowy, której po wyłączeniu z niej postanowień niedozwolonych, nie da się wykonać, określić sposobu i wysokości świadczeń stron. Nie jest również możliwe dalsze funkcjonowanie umowy, która bez wyeliminowanych z niej postanowień, tworzyć będzie stosunek prawy, którego cel lub treść sprzeciwiałyby się właściwości (naturze) stosunku, ustawie lub zasadom współżycia społecznego.

Mimo uznania, że łącząca strony umowa jest nieważna, Sąd Okręgowy nie uwzględnił żądania o zapłatę. W ocenie Sądu pierwszej instancji, skutkiem stwierdzenia nieważności umów kredytu w całości było uznanie, że spełnione przez powódkę świadczenia nie miały oparcia w łączącej strony umowie. Nie oznaczało to, że świadczenia powódki były w całości nienależne. Sąd przyjął, że o świadczeniu nienależnym może być mowa jedynie w sytuacji, gdy spełniane jest bez ważnej i skutecznej podstawy prawnej, tymczasem powódka w niniejszej sprawie spełniała świadczenia polegające na zwrocie pozwanemu środków, które wcześniej od niego otrzymała. O ile więc nieprawidłowe zachowanie przedsiębiorcy mogło stanowić podstawę do stwierdzenia nieważności umowy i pozbawienia go spodziewanych zysków, to, jak przyjął Sąd Okręgowy, nie prowadziło do całkowicie nieuzasadnionego zubożenia. W efekcie Sąd pierwszej instancji odmówił uwzględnienia roszczenia głównego, a uwzględnił roszczenie o ustalenie nieważności łączącej strony umowy.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 25 stycznia 2019 r. wniosły obie strony.

Wyrokiem z 19 sierpnia 2020 r. Sąd Apelacyjny w (...) zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że zasądził od (...) Bank (...) AG z siedzibą w W. na rzecz M. K. kwotę 88 987,64 zł z odsetkami za opóźnienie od 20 lipca 2018 r. do dnia zapłaty, oddając przy tym powództwo o zapłatę odsetek ustawowych za opóźnienie za okres od 1 marca 2018 r. do 19 lipca 2018 r., oraz oddalił apelacje powódki w pozostałym zakresie a pozwaneego w całości i orzekł o kosztach postępowania.

K.

Sąd Apelacyjny oparł swoje rozstrzygnięcie na następujących ustalenach faktycznych i rozważaniach prawnych: Sąd Apelacyjny uznał, że powódka nie miała żadnego wpływu na uksztalowanie umowy kredytowej, w tym tych postanowień, które ocenił ostatecznie jako abuzywne. Dokonane w sprawie ustalenia wskazywały, że powódka nie mogła mieć pełnej świadomości co do parametrów otrzymanego kredytu. Z treści umowy kredytowej i dołączonego do niej Regulaminu nie wynikało, aby Bank był związany jakimkolwiek obiektywnymi parametrami przy ustalaniu kursu, a tym samym kurs ten mógł kształtować w sposób dowolny. Klient Banku pozbawiony był wpływu na

wysokość swojego zobowiązania, którą w praktyce wyznaczał arbitralnie ustalany przez pozwany Bank kurs walutowy. Decydującego znaczenia nie mógł mieć zaś fakt, że kurs był przez Bank jednostronnie kształtowany na poziomie odpowiadającym kursem stosowanym przez inne banki.

Odnosząc się do wyrażonego przez Sąd pierwszej instancji stanowiska, zgodnie z którym udzielony kredyt miał charakter kredytu złotowego i po wyeliminowaniu klauzul spreadu walutowego zobowiązanie przyjmowałyby postać zobowiązania wyrażonego w złotych i oprocentowanego według parametrów charakterystycznych dla waluty obcej, co miałyby pozostać w sprzeczności z naturą takiego stosunku, Sąd Apelacyjny stwierdził, że z faktu związania stopy LIBOR z frankiem szwajcarskim wynika, iż po wyeliminowaniu klauzul indeksacyjnych dalsze obowiązywanie umowy nie jest możliwe. Sąd Apelacyjny miał tu na uwadze, że łącząca strony umowa zawierała niejako dwie odrębne klauzule: klauzulę indeksacji oraz spreadu walutowego. Druga z nich rażąco i w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami naruszała interes konsumenta, co przejawiało się w samej możliwości jednostronnego kształtowania wysokości zobowiązania przez Bank jako silniejszą stronę stosunku prawnego. Nie miało przy tym znaczenia, czy Bank istotnie nadużywał swojej pozycji, jak również to, czy mimo stworzenia takiego mechanizmu oferta Banku była i tak ekonomicznie bardziej korzystna niż inne oferty rynkowe. Rażącego naruszenia interesów konsumenta upatrywać należało w przyjętym modelu stosunku obligacyjnego, nie zaś w ocenie sytuacji rynkowej, w której funkcjonuje konsument.

Uznając klauzulę spreadu walutowego za abuzywną i stwierdzając brak możliwości jej zastąpienia uregulowaniami pozaumownymi, Sąd Apelacyjny stwierdził, że klauzula indeksacyjna nie może być wykonywana, gdy nie da się ustalić parametrów kursu walutowego. Uznanie klauzuli dotyczącej sposobu ustalenia kursu walutowego za niedozwoloną sprawiało bowiem, że klauzula indeksacyjna nie mogła być stosowana. Umowa w zamierzonym przez strony kształcie nie mogła być wykonywana, a próba jej "utrzymania" prowadziłaby do wykreowania stosunku obligacyjnego o istotnie odmiennej treści od przewidzianej przez strony. Byłoby to jednak niedopuszczalne. Z faktu powiązania stopy LIBOR z frankiem szwajcarskim wynikało, zdaniem Sądu Apelacyjnego, że po wyeliminowaniu klauzul indeksacyjnych dalsze obowiązywanie umowy nie jest możliwe. Umowę należało uznać zatem za bezskuteczną ab initio, a jako sprzeczną z art. 69 ust. 2 pkt 2 ustawy - Prawo bankowe także nieważną.

Sąd Apelacyjny podkreślił następnie, że skoro wprowadzenie niedozwolonych postanowień umownych doprowadziło do bezskuteczności lub nieważności łączącej strony umowy, to pozwany powinien zwrócić powódce wszystkie świadczenia, które od niej uzyskał. Materialnoprawną podstawą takiego roszczenia są przepisy o nienależnym świadczeniu. Sąd Apelacyjny, odmiennie niż Sąd pierwszej instancji uznał, że zwrot powinien nastąpić nawet w sytuacji, w której kredytobiorca jest jednocześnie dłużnikiem banku. Możliwość "zbilansowania" wzajemnych roszczeń istniałaby jedynie, gdyby w sprawie wykazano, że Bank dysponuje wymagalnym roszczeniem względem powódki i gdyby doszło do złożenia oświadczenia o potrąceniu. Tego rodzaju twierdzenia nie były jednak formułowane w toku postępowania. Odmiennie niż Sąd pierwszej instancji, Sąd Apelacyjny uznał zatem, że okoliczność, iż powódka - mimo spłaty części zobowiązania - posiada wobec pozwanego zobowiązanie przewyższające kwotę dochodzoną pozwem, nie stanowi przeszkody dla uwzględnienia żądania o zapłatę.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w W. z 19 sierpnia 2020 r. wniosł pozwany (...) Bank (...) AG z siedzibą w W., zaskarżając wyrok w części w zakresie punktu I, III oraz IV.

W skardze kasacyjnej pozwany zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj.:

1) art. 385¹ § 1 w zw. z art. 385⁵ § 1 zd. 2 k.c. w zw. z art. 4 ust. Dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz.UE.L 95 z 1993 r., s. 29; dalej jako:

"dyrektywa 93/13") przez nienależyte wyodrębnienie w łączącej stroną umowie o kredyt hipoteczny indeksowany kursem waluty obcej klauzul ryzyka walutowego, dotyczących zastosowania mechanizmu indeksacji zobowiązania kredytowego kursem waluty obcej obok klauzul spreadów walutowych, dotyczących wyłącznie odesłania do stosowanych przez bank kursów walutowych oraz przyjęciu, że klauzule indeksacyjne, mimo uznania ich za postanowienia określające główne świadczenia stron, nie mogą obowiązywać samodzielnie w oderwaniu od klauzul ryzyka walutowego, co w konsekwencji doprowadziło do uznania zarówno klauzul ryzyka walutowego, jak i klauzul spreadowych za postanowienia bezskuteczne, podczas gdy klauzule ryzyka walutowego, jako postanowienia określające główne świadczenia stron oraz sformułowane w sposób jednoznaczny, nie podlegają indywidualnej kontroli postanowień wzorca umownego na podstawie art. 385¹ k.c., a nawet gdyby takiej kontroli podlegały, to nie spełniają one przesłanek uznania ich za niedozwolone postanowienia umowne;

2) art. 385⁵ § 1 zd. 2 k.c. w zw. z art. 4 ust. dyrektywy 93/13 przez błędne przyjęcie, że postanowienia umowy stron przewidujące indeksację kredytu kursem waluty obcej nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny;

3) art. 69 ust. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 2439; dalej jako: "Prawo bankowe") w zw. z art. 65

k.c. oraz art. 358 § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez ich niezastosowanie, polegające na braku przyjęcia, że dopuszczalne jest odwołanie się przy wykładni umowy do przepisu prawa krajowego w postaci art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, wykładni oświadczeń stron w myśl art. 65 k.c., bądź do normy dyspozytywnej w postaci art. 358 § 2 k.c. w miejscu uznanych za niedozwolone klauzul spreadów walutowych;

4) art. 405 w zw. z art. 410 § 1 i 2 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że w przypadku uznania umowy o kredyt hipoteczny za nieważną, kredytobiorcy przysługuje roszczenie o zwrot świadczeń spełnionych na rzecz banku w wykonaniu umowy o kredyt hipoteczny w sytuacji, w której kredytobiorca jest nadal dłużnikiem banku i wartość spełnionych przez niego świadczeń jest mniejsza niż wartość świadczenia spełnionego na jego rzecz przez bank w wykonaniu umowy kredytu hipotecznego, wobec czego bank nie jest bezpodstawnie wzbogacony;

5) art. 58 § 1 w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 69 Prawa bankowego w brzmieniu obowiązującym w dacie zawarcia umowy przez niewłaściwe zastosowanie, polegające na przyjęciu, że konstrukcja umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej powinna być uznana za sprzeczną z istotą stosunku obligacyjnego, opartego na konsensie stron co do jego zasadniczych elementów, w tym elementów określających wysokość zobowiązania każdej ze stron, podczas gdy konstrukcja takiej umowy i mechanizm indeksacji mieści się w granicach swobody umów określonych w art. 353¹ k.c.;

6) art. 385¹ w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w zw. z motywem 21 dyrektywy 93/13 przez ich niezastosowanie, podczas gdy ich prawidłowe zastosowanie powinno prowadzić do przyjęcia, że wskutek stwierdzenia niedozwolonego charakteru mechanizmu indeksacji dochodzi do wyeliminowania z umowy klauzul indeksacyjnych, a w konsekwencji kredyt staje się kredytem złotowym, oprocentowanym według stawki referencyjnej WIBOR charakterystycznej dla zobowiązań w walucie polskiej oraz marży banku.

W konkluzji skarżący (...) Bank (...) AG z siedzibą w W. wniosł o uchylenie zaskarżonego wyroku w części w zakresie punktu I, III oraz IV, jak również o uchylenie w części wyroku Sądu Okręgowego w W. z 25 stycznia 2019 r. w zakresie punktu II, III, oraz orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie powództwa w całości, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w części w zakresie punktu I, III oraz IV i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu oraz uchylenie w części Sądu Okręgowego w W. z 25 stycznia 2019 r. w zakresie punktu II, III, i przekazanie temu Sądowi sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w części w zakresie punktu I, III oraz IV i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania w zaskarżonym zakresie.

Uzasadnienie prawne

Sąd Najwyższy zważył, co następuje: Skarga kasacyjna podlegała oddaleniu.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono, że mechanizm indeksacji polega zasadniczo na przeliczeniu w dniu uruchomienia kredytu kwoty kredytu wyrażonej w złotych polskich na CHF, zgodnie z kursem jej kupna ustalonym według tabeli kursów obowiązującej w danym banku, a następnie przeliczaniu każdej raty kapitałowo-odsetkowej w dniu zapłaty z CHF na walutę polską, według obowiązującego w banku kursu sprzedaży.

Kredytobiorca otrzymuje kwotę kredytu w złotych polskich i w tej walucie spłaca raty, po przeliczeniu na CHF według wskazanego mechanizmu (zob. np. wyrok SN z 7 listopada 2019 r., IV CSK 13/19; postanowienie SN z 29 lipca 2021 r., I CSKP 146/21). Dopuszczalność zawierania umów o takiej konstrukcji nie nasuwa wątpliwości zarówno w świetle zasady swobody umów (art. 353¹ k.c.), jak również regulacji wprowadzonych tzw. ustawą antyspreadową, a więc ustawą z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2011 r. Nr 165, poz. 984), która jedynie potwierdziła dopuszczalność zawierania umów o kredyt indeksowany, jak i denominowany (wyrok Sądu Najwyższego z 30 października 2020 r., II CSK 805/18). Do jej zakwestionowania nie doszło również w zaskarżonym wyroku. Sąd Apelacyjny nie uznał, że konstrukcja umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej jest niedopuszczalna, lecz że zawarte w łączącej strony umowie postanowienia określające mechanizm indeksacji są niedozwolone. Zarzut naruszenia art. 58 § 1 w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 69 Prawa bankowego okazał się więc nieuzasadniony.

Odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 385¹ § 1 w zw. z art. 385⁵ § 1 zd. 2

k.c. w zw. z art. 4 ust. dyrektywy 93/13, należy w pierwszej kolejności zaznaczyć, że w art. 385¹ i n.k.c. uregulowano materię związaną z niedozwolonymi postanowieniami umownymi, zwany takie klauzulami abuzywnymi, w tym skutki wprowadzenia ich do umowy z udziałem konsumenta. Tworzą one rdzeń systemu ochrony konsumenta przed wykorzystaniem przez przedsiębiorców silniejszej pozycji kontraktowej, związanej z

możliwości jednostronnego kształtowania treści wiążących strony postanowień, w celu zastrzegania klauzul niekorzystnych dla konsumenta (zob. uchwałę składu 7 sędziów SN z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, Nr 1, poz. 2). Przepisy te stanowią implementację dyrektywy 93/13, dokonując ich wykładni należy więc brać pod uwagę zarówno wskazówki wynikające z tej dyrektywy, jak i dorobek orzeczniczy Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE).

Artykuł 3851 § 1 zd. 1 k.c. stanowi, że postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny, o czym mowa w art. 385¹ § 1 zd. 2

k.c. Natomiast art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi, że warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodując znaczącą nierównowagę wynikającą z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

W wyroku z 30 września 2020 r., I CSK 556/18, Sąd Najwyższy wyjaśnił, że "zastrzeżone w umowie kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej klauzule, a zatem także klauzule zamieszczone we wzorcach umownych kształtujące mechanizm indeksacji, określają główne świadczenie kredytobiorcy". Pogląd ten dominuje obecnie w orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. wyroki SN: z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, Nr 2, poz. 20; z 21 czerwca 2021 r.,

I CSKP 55/21). W orzecznictwie TSUE również podkreśla się, że za postanowienia umowne mieszczące się w pojęciu "głównego przedmiotu umowy" w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy uważać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę (por. wyroki TSUE: z 30 kwietnia 2014 r. w sprawie C-26/13, Kásler i Káslerné Rábai, pkt 49-50; z 26 lutego 2015 r. w sprawie C-143/13, Matei, pkt 54; z 23 kwietnia 2015 r. w sprawie C-96/14, Van Hove, pkt 33; z 20 września 2017 r. w sprawie C-186/16, Andriciuc i in., pkt 35). Za takie uznawane są m.in. postanowienia (określone niekiedy jako "klauzule ryzyka walutowego"), które wiążą się z obciążeniem kredytobiorcy - konsumenta ryzykiem zmiany kursu waluty i związanym z tym ryzykiem zwiększenia kosztu kredytu (zob. wyroki TSUE: z 20 września 2017 r. w sprawie C-186/16, Andriciuc i in., pkt 37; z 20 września 2018 r. w sprawie C-51/17, OTP Bank i OTP Faktoring, pkt 68; z 14 marca 2019 r. w sprawie C-118/17, Dunai, pkt 48; z 3 października 2019 r. w sprawie C-260/18, Dziubak, pkt 44).

Nie można jednak podzielić argumentacji pozwanego, że klauzule waloryzacyjne nie podlegają badaniu pod kątem ich abuzywności. Postanowienia określające główne świadczenia stron nie podlegają bowiem takiej kontroli jedynie pod warunkiem, że zostały sformułowane w sposób jednoznaczny (art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.). Takie rozwiązanie, wywodzące się z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, opiera się na założeniu, zgodnie z którym postanowienia określające główne świadczenia stron zazwyczaj odzwierciedlają rzeczywistą wolę konsumenta, gdyż do ich treści strony przywiązuje z reguły największą wagę. W związku z tym, zasada ochrony konsumenta musi ustąpić ogólnej zasadzie autonomii woli obowiązującej w prawie cywilnym. Wyłączenie spod kontroli nie może jednak obejmować postanowień nietransparentnych, gdyż w ich przypadku konsument nie ma możliwości łatwej oceny rozmiarów swojego świadczenia i jego relacji do rozmiarów świadczenia drugiej strony.

Analiza postanowień łączącej strony umowy nie pozwala, wbrew odmiennym twierdzeniom skarżącego, na stwierdzenie, że sporne klauzule zostały wyrażone w sposób jednoznaczny. Należy bowiem dostrzec, że interpretując art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, TSUE uznał, iż "wymóg, zgodnie z którym warunek umowny musi być wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, powinien być rozumiany jako nakazujący nie tylko, by dany warunek był zrozumiały dla konsumenta z gramatycznego punktu widzenia, ale także, by umowa przedstawała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu wymiany waluty obcej, do którego odnosi się ów warunek, a także związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach dotyczących uruchomienia kredytu, tak by rzecznego konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wypływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne" (wyrok z 30 kwietnia 2014 r. w sprawie C-26/13, Kásler i Káslerné Rábai, pkt 75; podobnie wyrok TSUE z 20 września 2017 r. w sprawie C-186/16, Andriciuc i in., pkt 45). Nie chodzi więc jedynie o jednoznaczność językową, ponieważ postanowienia jednoznaczne w tym sensie mogą nie pozwalać na określenie treści zobowiązań, a w szczególności rozmiaru przyszłego świadczenia konsumenta.

Z taką sytuacją mamy do czynienia w przypadku spornej klauzuli waloryzacyjnej. Sąd Apelacyjny trafnie dostrzegł, że powódka nie została poinformowana przez pozwanego przed zawarciem umowy o ryzyku kursowym w sposób, który mógłby uzasadnić przyjęcie, że główne świadczenie zostało sformułowane w sposób jednoznaczny. Z dokonanych w sprawie ustaleń, którymi Sąd Najwyższy jest związany wobec niepowołania w

skardze kasacyjnej zarzutów naruszenia prawa procesowego, wynika, że pozwanego nie udzielił powódce informacji, które umożliwiłyby jej rozeznanie się co do tego, jak duże istnieje ryzyko wzrostu kursu CHF w relacji do PLN, jak bardzo ten kurs może wzrosnąć - uwzględniając przy tym wieloletni okres związania stron umową kredytu. Nie stanowi przy tym wypełniania obowiązku informacyjnego przedstawienie analizy historycznego kursu franka szwajcarskiego ani tym bardziej powoływanie się przez bank na złożenie w formie pisemnej przez powodów oświadczeń o świadomości ryzyka walutowego o standardowej treści. Na podstawie takich informacji powódka nie była w stanie ocenić wysokości własnego zobowiązania, a zatem skutków ekonomicznych wynikających z zawartej umowy oraz ryzyka ekonomicznego, związanego z zawarciem przez nią umowy. To, jak wynika z orzecznictwa TSUE, przesądza o braku jednoznaczności, co umożliwia kontrolę abuzywności spornej klauzuli, mimo uznania jej za warunek określający główneświadczenie stron. Z tych względów zarzut naruszenia art. 385¹ § 1 zdanie drugie k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 okazał się nieuzasadniony.

W łączającej strony umowie zawarte zostały postanowienia określające zasady przeliczenia spłacanych rat, które pozwalają bankowi jednostronnie kształtać kurs waluty obcej. Postanowienia podobne do ocenianych w tej sprawie były już wielokrotnie przedmiotem badania Sądu Najwyższego (zob. np. wyroki SN: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, Nr 11, poz. 134; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21). Wyjaśniono już, że postanowienia umowy (regulaminu), określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtać kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych. Sąd Apelacyjny zasadnie uznał, że klauzula tego rodzaju, zawarta w łączającej strony umowie, ma charakter abuzywny, bowiem kształtuje prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy.

Wyłączenie przewidzianego w umowie odesłania do zasad przeliczania kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą czyni niemożliwym określenie w walucie obcej równowartości kwoty kredytu udzielonego w złotych kredytobiorcy. Zasadniczo dostrzegł to Sąd Apelacyjny, wskazując na łączność między postanowieniami, określonymi jako klauzula indeksacji oraz klauzula spreadu walutowego, która sprawia, że wskutek uznania drugiej z nich za abuzywną nie można ustalić parametrów kursu walutowego, a w efekcie wykonać klauzuli indeksacji. Postanowienia te składają się na zawarty w umowie mechanizm indeksacji i mogą funkcjonować tylko łącznie - w umowie kredytu indeksowanego do waluty obcej przeliczenie wypłaconej kwoty kredytu na walutę obcą przy wypłacie kredytu służy temu, by można było ustalić wysokość zadłużenia i w konsekwencji wysokość pozostałych do spłaty rat kredytu (por. wyrok Sądu Najwyższego z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17).

Wbrew zatem zarzutom pozwanego, Sąd Apelacyjny zasadnie stwierdził, że kwestionowane przez powódkę postanowienia tworzące mechanizm indeksacji są abuzywne, co oznacza, że są od początku, z mocy samego prawa dotknięte bezskutecznością na korzyść kredytobiorcy, chyba że następnie udzieli on świadomej i wolnej zgody na te klauzule i w ten sposób przywróci skuteczność z mocą wstępczą. (zob. uchwałę składu 7 sędziów SN - zasada prawną z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, Nr 9, poz. 56). Powódka takiej zgody jednak nie udzieliła, domagając się uznania umowy za nieważną.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono, że jeżeli eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałojej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy. Koresponduje to z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, który przewiduje, że nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałojej części będzie nadal obowiązywać strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków (zob. wyroki SN: z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21).

W tym kontekście należy rozpatrywać podniesiony przez skarżącego zarzut naruszenia art. 385¹ w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w zw. z motywem 21 dyrektywy 93/13, który sprowadza się do możliwości przekształcenia przedmiotowej umowy w umowę o kredyt złotowy oprocentowany według sumy stawki referencyjnej WIBOR charakterystycznej dla zobowiązań w walucie polskiej oraz marży banku.

Niewątpliwie wyeliminowanie z łączającej strony umowy abuzywnych postanowień umownych rodzi konieczność dokonania oceny, czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Sąd Apelacyjny rozważył tę kwestię, uznając, że obowiązywanie umowy po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków jest w takim przypadku niemożliwe. Koresponduje to ze stanowiskiem wyrażonym w wyroku z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, w którym Sąd Najwyższy stwierdził, że wyeliminowanie ryzyka kursowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, że należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i

charakterze, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu. Oznacza to z kolei, że po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, co przemawia za jej całkowitą nieważnością.

Nie przekonuje również stanowisko skarżącego o konieczności zastąpienia przez Sąd Apelacyjny postanowień niedozwolonymi innymi, które odwoływały się np. do kursu walut stosowanego przez Narodowy Bank Polski. Rozwiążanie takie stałoby w sprzeczności z celami prewencyjnymi dyrektywy 93/13 w postaci zniechęcenia przedsiębiorców do wykorzystywania w zawieranych umowach nieuczciwych postanowień umownych. TSUE w wyroku z 6 marca 2019 r.

(w sprawach C-70/17 i C-179/17, Abanca Corporación Bancaria SA i Bankia SA, pkt 54) wykluczył, aby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach. Zarzut naruszenia art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, art. 65

k.c. oraz art. 358 § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie mógł więc odnieść skutku.

W świetle dotychczasowych rozważań stwierdzić należy, że Sąd Apelacyjny słusznie uznał, że umowa kredytu musi być uznana za nieważną.

Nie doszło ponadto do naruszenia art. 405 w zw. z art. 410 § 1 i 2 k.c. Świadczenie spełnione na podstawie niedozwolonego postanowienia umowy musi być bowiem postrzegane jako świadczenie nienależne w rozumieniu art. 410 § 2 k.c. Jeżeli bez bezskutecznego postanowienia umowa kredytu nie może wiązać, konsumentowi i kredytodawcy przysługują odrębne roszczenia o zwrot świadczeń pieniężnych spełnionych w wykonaniu tej umowy (art. 410 § 1 w zw. z art. 405 k.c.). Kredytodawca może żądać zwrotu świadczenia od chwili, w której umowa kredytu stała się trwale bezskuteczna (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, Nr 9, poz. 56). Pozwany mógł przy tym skorzystać z instytucji potrącenia, co wymagało jednak złożenia stosownego oświadczenia woli, gdyż sąd nie może kompensować wierzytelności z urzędem, podobnie jak nie może z urzędem skorzystać z instrumentu przewidzianego w art. 408 § 3 k.c., odliczając od zwracanej w pieniądzu wartości korzyści, wartości nakładów, które żądający byłby obowiązany zwrócić.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną (art. 398¹⁴ k.p.c.). O kosztach postępowania kasacyjnego Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 98 § 1 w zw. z art. 99 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.

Tekst orzeczenia pochodzi ze zbiorów Sądu Najwyższego.

